מראי מקומות- בכורות מ"ו

א) **דמדרינן לי' על דעת רבים-** ע' **ברמ"א** (יו"ד רכ"ח, כ"א) שהביא מה**מהרי"ק** שהביא שי' **ר' אביגדור**, דמה דאמרי' דנדר על דעת רבים אין לו הפרה, היינו רק לכתחלה, אבל בדיעבד מהני. אולם ע' **בש"ך** (שם, ס"ט) שכ' להוכיח מסוגיין דלא כדבריו, דאם אי' דמהני בדיעבד, א"כ הדרה קו' הש"ס לדוכתי', דלמא אזיל לגבי חכם או ג' הדיוטות ושרי ליה.

ב) **על דעת רבים- רש"י בגיטין** (לו.) פי' דהיינו דיאמרו לו "הרי אנו מדירין אותך על דעתנו". אבל **תוס'** שם הביא בשם **ר"ת** דאומר על דעת פלוני ופלוני, אפי' שלא בפניהם.

ג) **והני מילי לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה יש לו הפרה-** ע' **ברשב"א בגיטין** (לו.) שהביא מש"כ **ר"ת** דדוקא מצוה כעי"ז, דהי' נוגע כל הרבים, דכולם אבות של הבנים הם שלומדים אצל מלמד תנוקות זה, והיו כולם צריכים לו, ואנן סהדי דכולם מתחרטים משום למוד בניהם. אבל בנדר שאין אותן הרבים שייכים בו, ולא בחרטתו, אז אין לו הפרה ואפי' לדבר מצוה, לפי שאין חרטתם שוה, ואין פתחו של זה כפתחו של זה. ו**בר"ן** ביאר באו"א קצת, דכאן הי' הנדר כעין נדר טעות, שחשבו שיהי' הלמודים שלהם יצליחו יותר, ונמצא בהיפך, אבל במצוה אחרת, שאין הנדר טעות מעיקרא, בזה מעולם לא אמרו דיועיל להפר נדר שהי' על דעת רבים, אף לדבר מצוה.

יש בכור

ד) **הבא אחר נפלים, וכו'- פרש"י** דמיירי בתאומים, בא' שהי' נפל, וא' כלו לו חדשיו, וכו'. ופי' ה**אור גדול** דמשכחת לה בכמה אנפי, או לשי' **רש"י ביבמות** דמעוברת וחורת ומעוברת (להוליד נפל), או דא' אשתהי שם אחר שנגמר צורתו בשבעה, וע"ש עוד אופנים.

ה) **אע"פ שיצא את ראשו חי- פרש"י** דמיירי בתאומים, א' נפל וא' שכלו לו חדשיו, והנפל הוציא ראשו מעיקרא, וכיון דאין לב אביו דוה עליו, לכן אינו בכור לנחלה, והבא אחריו בכור לנחלה. ויש לעי', מהו הדין אם יצא כל הנפל, האם גם בכה"ג הוי הבא אחריו בכור לנחלה. וע' **בדברי חמודות** (א') שהביא מש"כ ה**סמ"ע** (רע"ו, י"ג), דכיון דטעם הדבר הוא משום דאין לב אביו דוה עליו, לכן אין נפק"מ אם רק יצא ראשו או כולו, ובין אם הם תאומים או אם נולד אחר זמן רב. אבל הביא דה**מהרי"י כ"ץ** באמת ס"ל דכיון דיצא כל גופו של הנפל, אז אין הבא אחריו בכור אפי' לנחלה. והביא הד"ח דאי' **ברש"י בחולין** (ס"ח) בפירוש דאפי' נולד הנפל כולו, דאינו מפקיע את הבא אחריו. וכ' דלפי"ז, האי דנקט דוקא ציור כזה, דיצא רק ראשו, היינו לחדש דאפי' בכה"ג מפקיע הבא אחריו מלהיות בכור לכהן. וכן ע' ב**מהרי"ט אלגאזי** (ס', א') שכ' להאריך בענין זה, דמה דהמשנה מיירי בציור זה דוקא היינו לחדש דהראש פוטר אף בנפלים כלפי הבכורה לכהונה, ודלא כשמואל בעמוד ב'. **וע"ע** במהריט"א (שם, ד'), שכ' דמדברי רש"י משמע דדוקא משום דהחזיר הראשון ראשו הי' שייך שיולד השני לפניו, אבל אם לא החזיר ראשו, ודאי יהי' הראשון נולד לגמרי לפני השני, וע"ש שהאריך לבאר מה הכריח רש"י לומר כן.

ו) **המפלת סנדל-** ק', הא לכאו' גם מפלת סנדל אין לו צורת אדם, ולכן למה חשיב דפטר הרחם טפי ממפלת כמין בהמה חי' ועוף. וכ' ה**תפארת ישראל** (יכין ו') דשאני סנדל דאמרי' דודאי הי' לו צורת האדם אלא דנתמעך, משא"כ המפלת כמין בהמה, וכו', דמעולם לא הי' לו צורת האדם.

ז) **ר' יוסי הגלילי אומר, בכור לנחלה ולכהן, שנא' פטר רחם בישראל, עד שיפטרו רחם בישראל-** ע' ב**מהרי"ט אלגאזי** (ס"ד) שכ' דסברא זו דריה"ג שייך דוקא כלפי בכור לאדם, אבל לגבי בכור לבהמה לא אמרי' הכי,

דאף דשייך לדרוש כן לענין בכור בהמה ג"כ, אבל מסתבר שאין לדרוש אלא לענין בכור אדם. וביאר, דכיון דלענין כמה ענינים אמרי' דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, וכיון דהוי כברי' חדשה, א"כ דצריכה לפטור רחמה בישראל, מה שאין שייך כן בבהמה.

ח) **נתגיירה מעוברת- פרש"י**, ובעלה עמה. ופי' **היד בנימין** דפי' כן משום דאם האב גוי הוא, א"כ הא עיקר הדין של ירושת האב לא נאמר אלא באביו ישראל, ולכן פרש"י דמיירי דוקא במגייר בעלה עמה, דאמרי' דאעפ"כ אין זה בכור לנחלה. אלא דהק' **הרש"ש**, הא אי"ז ענין לבכור, שהרי בן זה אפי' כפשוט אינו יורש, שהרי אביו גר ואינו חשיב אביו לדין נחלה. וכ' הרש"ש דלולי פרש"י הי' מפרש דמיירי דאביו לא גייר, ובכה"ג אמרי' דהבן יורש אביו הגוי מדברי סופרים, ובזה אמרי' דאין לו דין בכור, ודברי רש"י צ"ע.

ט) **תנינא, הוציא ראשו וכו', הא נמי תנינא, יצא כדרכו וכו', תיובתא דשמואל תיובתא-** הק' **השפת אמת**, וכי אשתמטתי' לשמואל משניות מפורשות, וא"כ ע"כ חידוש מתני' הוא דהראש פוטר בנפלים. ותי' דשמואל ס"ל כשי' ר"ל לקמן, דלנחלה לא סגי ברוב הראש, וצריך כל הראש. וא"כ, אי הוה סמכינן על המשנה בנדה, ה"א דכמו דפדחת מהני התם, ה"ה דפדחת מהני הכא. ולכן צריך לשנות כאן דיצא ראשו של בן ט' חי הוי לידה גמורה אף לענין נחלה, אבל היינו דוקא אם יצא כל ראשו, אבל פדחתו לא מהני. וכ"כ ה**לחם משנה** (נחלות ב', י').

י) **ואיזהו רוב ראשו משתצא פדחתו-** ע' **בראשית בכורים** דדן בזה, איך מהני יציאת פדחתו, הרי לכאו' הוי משום רובו ככולו, אבל ק' לומר כן, דא"כ הו"ל תרי רובו ככולו, דיציאת הראש נחשב לידה מטעם דנחשב כיצא כולו, והו"ל חד רובו ככולו, וגם יציאת הפדחת שהוא רוב הראש נחשב ככל הראש, וא"כ נמצא דהוי תרי רובו ככולו. אי' **בתבואות שור** (י"ד, י"א) בשם **הרשב"א בחולין** (ע.) דלא אמרי' תרי רובו ככולו. וכ' דלכאו' מוכרחת לומר דמה דהראש נחשב לידה, אי"ז משום דיציאת הראש הוי כיציאת כולו, אלא דיציאת הראש חשוב כלידה מצד עצמו. ועפ"ז פי' גם מה דאי' **בתוס'** (ד"ה לאתויי), דה"א דאף אם נחשב לידה ע"י לידת הראש, מ"מ אי' עוד לידה ע"י לידת רוב הגוף, דבפשטות הוי דבר תמוה, מה שייך לומר שיש ב' לידות. אבל לפי הנ"ל א"ש, דכיון דיציאת הראש נחשב לידה מצד עצמו, ולא משום דיציאת הראש כיציאת שאר הגוף, א"כ שפיר הי' שייך לומר (עכ"פ בהה"א), דגם לידת שאר הגוף נחשב ללידה בפנ"ע. אולם אח"כ צידד דהכלל דלא אמרי' תרי רובו ככולו לא שייך הכא, דלא אמרי' כן אלא היכא דשניהם הם רוב הכמות, אבל כאן, הרי יציאת הראש נחשב רובו ככולו לא משום רוב הכמות, אלא משום רוב באיכות, והפדחת נחשב רוב משום שהוא רוב בכמות, וא"כ אולי בכה"ג שפיר אמרי' תרי רובו ככולו.

יא) **אמר רשב"ל, פדחת פוטרת כל מקום חוץ מן הנחלה- פרש"י**, דהבא אחריו הוי בכור לנחלה, אא"כ יצא פניו של ראשון. אולם ע' **ברמב"ם** (נחלות ב', ב') שכ' דבכור שנולד לאחר מיתת אביו אינו נוטל פי שנים, אבל אם יצא פדחתו בחיי אביו, הרי הוא בכור לנחלה. וכ' **המ"מ** דמקור לדברי הרמב"ם הוא מסוגיין. דהיינו, דהרמב"ם פי' דמה דאי' דפדחת פוטרת בכל מקום חוץ מן הנחלה, היינו לענין אם נחשב בכור בחיי אביו או לא. וכ' **בחי' הגרי"ז על הרמב"ם** שם, דאף לפי רש"י י"ל דדין הרמב"ם תלוי במח' ר"י ור"ל, אלא דיש לדון מה ס"ל להרמב"ם בדין של רש"י. וביאר, די"ל דס"ל להרמב"ם דדוקא לענין אם נחשב בכור לנחלה לא מהני פדחת, משום דכתי' יכיר, וצריך הכרת האב. אבל לענין אם אמרי' דהבן שנולד אחריו לא יהי' נחשב בכור, י"ל דזה תלוי בגדרי לידה רגילים, וא"כ גם ר"ל מודה דהבא אחריו אינו נחשב בכור אם יצא פדחתו. וגם אם יצא פדחתו של א' מעיקרא, ושוב יצא השני, יהי' הראשון בכור לנחלה, דאף דביציאת הפדחת עדיין לא הי' שום היכר לפי ר"ל, אבל אין הדין יכיר קובע איזה מהם הוי הבכור, רק דהדין יכיר הוא דין אחר בחלות שם הבכור, דהיינו שלא יהי' נחשב בכור לנחלה בפועל עד שיצא כל ראשו, וקיים בו הדין יכיר. אבל

בעצם שם בכור, אף לנחלה, אי"ז תלוי אלא בפדחת, כמו שאר דיני לידה.

יב) **ת"ש אין מעידים אלא על פרצוף פנים עם החוטם, וכו'-** ע' **בשי למורא** דכ' להתקשה בדמיון הגמ', דבשלמא התם, הרי צריך להבחין בין אדם לזה לשאר אנשים שבעולם, וא"כ שפיר צריך למדרגה גבוה של הכרה, ולא סגי בלא פרצוף פנים עם החוטם, אבל לענין מה שהתורה אמרה דיכיר זה שהוא בכור, לאפוקי אחיו, הרי לכאו' אי"צ כ"כ היכר כדי להבחין איזה מבניו הוא זה, ע"ש **מה שהאריך בזה** [ולכאו' י"ל בפשיטות, דמה שהתורה אמרה "יכיר", משמע דצריך להכירו, לאו לאפוקי מישהו אחר, אלא דע"י שראהו הוא מכיר מי הוא זה, וצ"ע].

יג) **ואיביעת אימא יכיר לחד והכרת פנים לחוד-** הק' ה**שב שמעתתא** (ז', ט"ז), ממ"נ, אם ניכר ע"י הפדחת לחודי', א"כ אמאי אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם, ואם אינו ניכר ע"י הפדחת, היכי הוי היכר לנחלה. והביא תשו' מה**תוס' יו"ט**, וכ' לפרש כוונתו, דסתם הכרה ודאי צריך להיות ע"י הכרת הפרצוף פנים עם החוטם, אבל מ"מ יתכן להכיר ע"י טביעת עין ע"י הפדחת לחוד, וזהו כוונת הגמ' לומר, דכיון דכתי' יכיר, דמשמע סתם הכרה, א"כ לא בעינן דוקא שיהי' ניכר ע"י פנים אלא אפי' אם יש לו טביעות עין ע"י הפדחת, זה ג"כ מהני. וגם אם עד א' בא להעיד על איש שמת, והי' לו טביעת עין ע"י הפדחת, זהו ג"כ מהני, ואי"צ ראיית פנים עם החוטם דוקא. וע"ע בש"ש שם מה שהק' ע"ז.